

Лобачук І.М.

НПУ імені М.П. Драгоманова

**Реалізація завдань екологічної освіти в позашкільній роботі
навчальних закладів Німеччини при взаємодії і ефективності
співпраці державних, громадських та освітніх установ**

Педагогічні науки

Анотація. В даній статті мова йдеться про взаємодію та ефективність співпраці різних установ в реалізації завдань екологічної освіти в позашкільній роботі навчальних закладів Німеччини.

Ключові слова. Екологічна освіта, екологічне виховання, позашкільна екологічна освіта.

Постановка проблеми. Взаємодія та співпраця державних, громадських та освітніх установ відіграє важливу роль в розповсюдженні екологічної освіти на всі сфери життєдіяльності. Саме екологічна освіта в школі володіє можливістю ціленаправленої, координованої, систематичної передачі інформації, що дозволяє забезпечити необхідну та усвідомлену кореляцію між знаннями та діями, закласти основи екологічної культури особистості. Важливо навчити школярів усвідомлювати проблеми навколишнього середовища і відповідально ставитися до природи та її багатств протягом всього життя.

Аналіз наукових досліджень. Обґрунтуванню філософсько-методологічних питань екологічної освіти підростаючого покоління присвячені дослідження: В.И. Данилова-Данильяна, Э.В. Гіурсова, Б. Т. Лихачева, Н. М. Мамедова, Н. Н. Моїсеєва, А. Н. Огурцова, Н. Ф. Реймерса, А. Д. Урсула, Г. А. Ягодина та інших вітчизняних вчених.

Проблемам взаємодії суспільства з природою присвячено ряд робіт всесвітньо відомих вчених таких як В.Вернадський, А.Габор, Б.Коммонер, О.Леопольд, Дж. П. Марш, А.Тойнбі, Л.Чайнт, А.Швейцер. Українські науковці В.Борейко, І.Котенєва, М.Кисельов, О.Микитюк.

Німецькі вчені (Д.Большо, Г.Бубольц, Г.Олейфельд, Е.Шмакке) як і вчені багатьох розвинених країн світу, основну причину погіршення якості навколишнього середовища вбачають у недооцінці естетичного виховання в екологічній освіті учнів. У роботах Б.Глейзера, Х.Шуберта, Г.Ялиця розглядаються проблеми зростання екологічної свідомості в гуманітарній сфері.

Виклад основного матеріалу. Широку ініціативу з екологічної освіти та виховання в Німеччині, виявляють школи. З цією метою вони встановлюють тісні зв'язки з різними громадськими організаціями, відомствами, міністерствами і т.п., для здійснення конкретних дій з екологічної освіти. З метою виховання відповідального ставлення до навколишнього середовища школярі за підтримкою різних позашкільних організацій здійснюють акції по догляду за природним середовищем. Саме вони роблять відчутний внесок у дане виховання. Сюди входять:

- різні міністерства;
- президенти земель;
- релігійні організації;
- громадські організації із захисту навколишнього середовища;
- союзи, відомства, управління;
- вищі навчальні заклади, музеї, приватні особи.

Весь процес екологічної освіти і виховання підтримується державними органами земель, що закріплюють даний процес законодавчо в Конституції земель і потім переносять його у шкільну програму з екологічної освіти.

На допомогу вчителям шкіл з кінця 1980-х років створена велика кількість додаткових навчальних закладів: інститут екологічної освіти, академія з навколишнього середовища, природоохоронні центри, центри зустрічей та інформації, консультативні відділи в сфері навколишнього середовища та з питань відходів, консультативні спілки з питань

споживання, екоцентри, екостанції, біологічні центри, заміські пансіонати, турбази, лісні молодіжні будинки, лісні школи, станції захисту природи, екомобілі, лабораторії для проведення практичних робіт на місцевості і т.п.. Якщо в теперішній Німеччині на початку 80-х років було менше 10 центрів освіти з навколишнього середовища, то до 1989 р. було зареєстровано близько 110, в 1992 р.- 232, до 1996 р.- 330, а на 2005 р.- 580 екологічних центрів.

Спеціалісти-екологи, педагоги-екологи і т. п. - робітники додаткових навчально-освітніх закладів, пропонують різноманітні уроки, семінари, екскурсії для школярів і студентів, курси підвищення кваліфікації і підготовки вчителів, заходи по організації відпочинку молоді, колективів, робітників, членів сім'ї, курси з профпідготовки різних груп дорослих, які навчаються і т.д..

Свою діяльність різні типи шкіл Німеччини здійснюють в сфері екологічної освіти і виховання учнів на сучасному етапі за двома основними напрямками. По-перше, це заходи, проведені школами в позаурочний час, по-друге, співробітництво з позашкільними організаціями, так як школа не в змозі сама забезпечити матеріальними засобами.

До перших відносяться різні акції екологічного змісту, наприклад, акція з прибирання природних територій, надання естетичного виду пришкольній території, установка біотопів і оформлення фасадів шкіл, прибирання лісових територій, організація культурних заходів на природоохоронну тему.

Школи, в більшості, проводять акції разом із позашкільними організаціями і, насамперед, з організаціями із захисту природи, ландшафту і навколишнього середовища. Шкільні органи освіти працюють при цьому в тісному зв'язку не тільки з органами влади, відповідальними за питання поліпшення навколишнього середовища, але і з культурними

установами. У деяких землях розвиваються моделі з інтенсифікації екологічної освіти та виховання, що апробуються в окремих школах. У цьому зв'язку варто виділити програму „Порядок денний на ХХІ століття“ – „Agenda-21“, що була прийнята на Міжнародній і міжурядовій конференції із захисту навколишнього середовища в Ріо-де-Жанейро в 1992 році. Вона вже багато років діє в 179 країнах світу, які підписали цей документ. Виховання екологічної самосвідомості учнів є основною метою програми [1, с.3-22].

Важливу роль з питань поширення і впровадження ідей Женевської конференції у практику відіграє Європейська програма з екологічного виховання й освіти „Socrates – Comenius“. Програма розрахована на період 2000-2006 роки, в якій продовжується впровадження заходів щодо активізації процесу екологічного виховання в шкільну сферу, об'єднаних в акцію „Comenius – шкільну освіту“ [3, с.106-108]. Темі проекту можуть бути підібрані вільно, але його зміст повинен мати європейську спрямованість. До найбільш розповсюджених тем, погоджених на міжнародному рівні, відносяться: „Енергія“, „Вода“ і „Відходи“. Крім цього, кожна школа може вибирати вільні теми, наприклад, „Захист навколишнього середовища“, „Мистецтво й екологія“, „Здорове харчування“, „Еколого-естетичне оформлення шкільної території“, „Навколишній світ“.

В середині 1980-х років у Європі було створене об'єднання за назвою „Європейське співтовариство мережі шкіл із проблем екологічного виховання“. Мережа охоплює близько 30 шкіл і освітніх установ з 9 країн європейського співробітництва. Серед них кілька федеральних земель із Німеччини. Це об'єднання виконує роль поєднуючої системи, робочої спілки і майстерні з обговорення питань виховання естетичного ставлення до навколишнього середовища [6, с.13]. Даний проект є вдалим прикладом шкільного співробітництва в рамках європейського проекту,

запропонованого в рекомендаціях конференції з культових питань від 8 червня 1990 року в документі „Європа в навчанні“ [7, с.49].

В Німеччині існує багато позашкільних організацій, які відіграють значну роль в екологічній освіті, а саме: центри захисту природи, лісові школи, церкви та монастирі, ботанічні сади й навчальні сільські школи. Незмінною популярністю користуються в останні роки так звані „природні“ або „дикі“ школи, які працюють за програмами народних університетів, а також „лісова педагогіка“. У „диких школах“ використовуються методи роботи на стику туризму, розваг та екологічної освіти.

Мета екологічної освіти і виховання учнів у позашкільних навчальних закладах полягає в оволодінні інтелектуальними вміннями (виявляти, систематизувати, узагальнювати, аналізувати, обґрунтовувати, прогнозувати, моделювати, застосувати тощо), цінностями суспільства (визнання незаперечної й універсальної цінності природи, її об'єктів та людини тощо), практичними навичками з охорони довкілля (вивчати, застосовувати, приймати рішення і діяти відповідно до них, відновлювати тощо). А кінцевим результатом — є формування екологічно вихованої особистості, основою поведінки якої у навколишньому середовищі є усвідомлені та засвоєні норми моралі, глибоке розуміння незаперечної цінності всіх без винятку природних об'єктів і їх потреб, неповторності природи та відповідна корекція власних життєвих потреб.

Численні закони, постанови й основні напрямки питань, що відбивають екологічну освіту та виховання в школі свідчать про важливість проведених позашкільних заходів. Вони стали складовою виховного завдання в школі, закріпленого в конституції федеральних земель і відбитого в шкільному законодавстві. Ці документи постійно доповнюються новими постановами й розпорядженнями у всіх федеральних землях, що свідчить про безупинні пошуки нових шляхів,

поліпшення екологічної освіти учнів.

Значну увагу екологічній освіті приділяють державні заклади. Наприклад, Міністерством культури і освіти землі Північного Рейну-Вестфалії пропонуються вчителям шкіл дидактичні посібники на наступні теми: "Спостереження та досліди на шкільному ставку" (1990 р.), "Висадка та використання овочів і трав" (1990 р.), "Рослини і тварини між асфальтом і бетоном"(1993 р.), "Компост і ґрунт" (1996 р.), "Від зелених газонів до квітучого поля"(1996 г.) та ін. (Schriftenverzeichnis des Ministeriums für Schule und Weiterbildung 1996). Регулярно виходять спеціальні журнали: "Виховання в сфері навколишнього середовища" ("Umwelterziehung"), "Новини з питань навколишнього середовища" ("Umweltnachrichten"), "Навколишнє середовище та природа" ("Umwelt und Natur"), "Новини для екопартнерів" ("okoradNews") та багато інших. В них висвітлюються питання, пов'язані з методикою викладання екологічної освіти, пропонуються конкретні практичні розробки тем уроків, читачі отримують інформацію про видані книги, запланованих семінарах і заходах з екологічної освіти та багато іншого.

Школи федеральної землі Баден-Вюртемберг (Baden –Württemberg) установили тісні зв'язки з різними організаціями, відомствами й установами, що надають діяльну допомогу школам у позаурочний час для здійснення різних акцій з екологічної освіти. Так, у школах систематично проводиться захід „Змагання школярів із захисту навколишнього середовища“ у співробітництві з міністерствами харчової промисловості, сільського господарства, охорони навколишнього середовища і лісництва, міністерством культури й спорту, а також з організацією німецької допомоги із захисту навколишнього середовища. У процесі співробітництва при проведенні заходів взаємодіють фахівці позашкільних установ. Це проектні дні і проектні тижні в школах, проведення розширених семінарів, на яких розглядаються питання екологічного змісту.

Федеративна земля Баварія бере активну участь у підтримці всіх проведених акцій як у навчальний час, так і у позаурочний, беруть установи, з якими школи співробітничать із питань екологічної освіти. Це, насамперед:

- Баварське державне міністерство харчової промисловості, сільського господарства й лісництва;

- товариство із захисту „Баварський ліс“;

- союз захисту природи в Баварії;

- німецька акція з охорони навколишнього середовища;

- педагогічний музей у центрі Мюнхена й інші.

Школярі берлінських шкіл розгорнули активну діяльність з охорони навколишнього середовища в позаурочний час. Особливий інтерес учні виявляють до облаштованості шкільних дворів, майданчиків на шкільному дворі, включаючи облаштування маленьких біотопів, створення фасадів і дахів, акції з висадження дерев.

Школи землі Бремен (Bremen) беруть активну участь з питань захисту навколишнього середовища й екологічної освіти. Школи за підтримки позашкільних організацій відвідують установки, що знешкоджують шкідливі речовини, очисні спорудження у Фарге і Зехаузені, а також установки зі спалювання сміття, беруть активну участь в виставках присвячених захисту навколишнього середовища. Важливим показником для землі є те, що три бременських школи є членами Європейського співтовариства з охорони навколишнього середовища завдяки екологічним станціям, що виявляють велику активність в екологічній освіті.

У законі про школу вільного ганзейського міста Гамбург записано: „...допомогти учневі розвинути його розуміння про природний світ, дозволити йому брати участь у збереженні й відновленні життєвих основних принципів рослин, тварин і людей протягом тривалого часу“ [5, с. 143].

В землі Гессен (Hessen), слід відзначити насамперед постанову гессенського міністра культури. У відомчому бюлетені за 1994 рік є законодавче висловлення з питання постановки цілей екологічної освіти у школі й захисту навколишнього середовища, що регулюють участь фахівців, які не стосуються шкільної справи. Школи установили тісне співробітництво з організаціями, що допомагають їм вирішувати питання екологічної освіти [5, с.94-95].

Шкільний біологічний центр у Ганновері є особливо важливою установою з питань екологічної освіти та виховання міжрегіонального значення. Він необхідний, будучи позашкільною навчальною установою, для підтримки екологічної освіти шляхом усіляких видів допомоги. У Нижній Саксонії (Niedersachsen) є понад 14 регіональних центрів із захисту навколишнього середовища, що співробітничать із школами з різних питань навколишнього середовища. У конституції федеральної землі, як і в інших землях, питання екологічної освіти закріплені законодавчо. У статті 7, абзац 2 є доповнення до цілей виховання. У ньому йдеться: „Молодь повинна бути вихована в дусі людяності, демократії і волі, терпимості й поваги до переконання іншого, у дусі відповідальності за життєві природні основи ...“ [5, с.60].

В конституції землі Рейнланд-Пфальц (Rheinland-Pfalz), у статті 33 двадцять сьомого закону із захисту природних основ від 19.11.1985 року після слова «Батьківщина» додаються слова „до свідомої відповідальності за природу і навколишнє середовище“. У статті 73а йдеться: „Держава, громади й об'єднання громад мають завдання захищати життєві природні основи людини“. П'ятий закон землі про внесення змін у шкільний закон містить такий виклад: „...вона (школа) повинна давати знання й уміння з метою вільного розкриття особистості й орієнтування у вільному світі, сприяти розвиткові відповідального ставлення до природи і навколишнього середовища, а також виконанню державних, суспільних і

професійних завдань“ [4, с.16-17].

Що стосуються землі Саар (Saarland), то закони, постанови й основні напрямки, дають ясну уяву про турботу уряду з питань еколого-естетичного виховання. Так, у статті 30 закону №1182 ідеться: «Молодь потрібно виховувати в дусі турботливого поводження з природними життєвими основами» [4, с.21]. Про завдання школи в галузі екологічної освіти говориться, що школа повинна сприяти шляхом виховання й навчання тому, щоб учень виявляв турботу в поводженні з життєвими природними основами [5, с.161-162].

В землі Шлезвіг-Гольштайн закони постанови земельного законодавства спрямовані на поживлення і поліпшення роботи в шкільних лісах, з розбивки шкільних садів, із висаджування дерев навколо школи і з прикрашення її території. Міністром харчової промисловості, сільського господарства й лісництва створені нові передумови (від 3.02.1995р.) для поживлення і часткової зміни 30-літньої традиційної „Роботи школярів у лісах“. [5, с.106].

Висновки. Отже, для здійснення акцій із захисту навколишнього середовища в Німеччині відчутний внесок у дане виховання роблять численні позашкільні організації. Важливо також відзначити, що весь процес виховання підтримується державними органами земель, що закріплюють даний процес законодавчо в Конституції земель і потім переносять його у шкільну програму з екологічної освіти та виховання.

Використана література:

1. Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit (Hrsg.; O.J.): Konferenz der Vereinten Nationen für Umwelt und Entwicklung in Rio de Janeiro – Dokumente - Agenda-21, Bonn, 1992 – 70 S.
2. Haan G. de, Kuckartz U., Rheingans-Heintze A.: Bürgerbeteiligung in Lokale Agenda 21- Initiativen, Opladen, 2000.- 159 S.

3. Haan G. de; Harenberg D. Bildung für eine nachhaltige Entwicklung, Gutachten zum Programm, Bonn. 1999 – 136 S.
4. Umwelterziehung in der Schule. Beitrag zum Europäischen Umweltjahr 1987- Bericht der Kulturministerkonferenz vom 1986.- Bonn,1987.-106 S.
5. Umweltpolitik. Das Umweltprogramm der Bundesregierung. Mit einer Einführung von W. Maihofer. - Stuttgart; Berlin; Köln; Mainz: Verlag W. Kohlhammer, - 224 S.
6. Umweltpsychologie: Perspektiven, Probleme, Praxis / Hrsg. von G. Kaminski.- Stuttgart: Klett, 1976. - 270 S.
7. Vester F. Lernen - Auf dem Weg zu einer biologischen Lernstrategie // „engagement“ . - Zeitschrift für Erziehung und Schule. - Aschendorf. - 1990.- Kfil.-S. 48-52.

Аннотация. Лобачук Інна Миколаївна, реализация задач экологического образования во внеклассной работе учебных заведений Германии при взаимодействии и эффективности сотрудничества государственных, общественных и образовательных учреждений, в статье говорится о взаимодействии и эффективности сотрудничества разных учреждений в реализации задач экологического образования во внеклассной работе учебных учреждений Германии.

Ключевые слова. Экологическое образование, экологическое воспитание, внешкольное экологическое образование.

Summary. Realization of ecological education tasks in nonschool activities of educational establishment in Germany with the help of interaction and effective cooperation of different institutions, in this article we talk about interaction and effective cooperation of different institutions in realization of task of ecological education in nonschool activities of german educational establishment.

Key words. Ecological education, ecological upbringing, nonschool ecological education.